

Του Ευθύμη Παπαβλασόπουλου*

Mια από τις απορίες που διατυπώνονται πληθωριστικά τα τελευταία χρόνια, αφορά την εκκωφαντική σιωπή και τη σημαίνουσα απουσία των διανοούμενων από το δημόσιο λόγο και τα κοινωνικοπολιτικά δρώμενα. Η απορία αυτή εδράζεται σε ένα ισχυρό και παραπλανητικό στερεότυπο, το οποίο προσλαμβάνει τους διανοούμενους συλλήβδην ως Πρόμηθείς, που στέκονται κριτικά απένanti σε κάθε μορφή εξουσίας, υπερασπιζόμενοι την κληρονομία του κριτικού λόγου και τις οικουμενικές αξίες του Διαφωτισμού. Στη συνάφεια αυτή οι διανοούμενοι εν γένει αναπαρίστανται ως αϊστορικό και αταξικό υποκείμενο με προσδιοίσις ρόλους και αριθμητικά αξιοδοτημένες στάσεις.

Ο προοδευτικός διανοούμενος: ένας (ακόμα) μύθος;

Το στερεότυπο αυτό φιλοτεχνεί ένα καθολικό (ιδεό)τυπο διανοούμενου, ιδέότυπο που αποσιωπά την αξιακή αμφισμία του Λόγου, παραγωρίζει την υλικότητα της κανονιστικής θεμελίωσης των κοινωνικών σχέσεων και υποβαθμίζει την πολλαπλότητα και ανταγωνιστικότητα των προγραμμάτων της νεωτερικότητας. Οι διανοούμενοι δέν αναπαράγονται σε ιστορικό κενό, δεν ίστανται πέρα και πάνω από τους κοινωνικούς ανταγωνισμούς και τα ταξικά συμφέροντα. Αντίθετα, η πολιτική τους στάση, ο λόγος και η σιωπή τους προσδιορίζονται από μια σειρά παράγοντες με σαφή κοινωνική, πολιτική και ιδεολογική έδραση. Η ταξική τους προέλευση και η θέση τους στην κοινωνικό καταμερισμό της εργασίας, ο συνχέτιμός κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων, η θέση τους στις θεσμικές ιεραρχίες και η ικανότητα του συστήματος να ενσωματώνει την κριτική και να εξουδετερώνει τα ριζοσπαστικά της φορτία, προοικονομούντων πολλοί τις έπιλογες και τους προσανατολισμούς τους. Το στοιχείο, ωστόσο, που ενοποιεί τις επιμέρους φυλές της διανόησης, είναι η

σχετική τους αυτονομία, σε περιόδους σταθερότητας, από τις δουλείες των ανταγωνισμών της πολιτικής σκηνής. Αυτονομία η οποία απομειώνεται δραστικά σε συνθήκες πολιτικής κρίσης και ζέυνσης των κοινωνικών αντιθέσεων.

Το στερεότυπο των κριτικών και αντιστασιακών διανοούμενων υπήρξε για χρόνια ένας από τους αστικούς μύθους στη χώρα μας, σε βαθύτα μάλιστα που μαζί με τη νεολαία να θεωρούνται από ορισμένους ως οιονεί επαναστατικά υποκείμενα. Η πρόσληψη αυτή είναι βεβαίως εν μέρει δικαιολογημένη, εφόσον το μετεμφυλιακό πλέγμα εξουσίας, υπερουσηντρητικό και φοβικό απένanti σε κάθε μορφή κριτικής, απέκλεισε την εγχώρια διανόηση τόσο από την αναδιανομή των πόρων, όσο και από την ασφυκτικά ελεγχόμενη δημόσια σφρία, επιχειρώντας μάλιστα να φιμώσει αυταρχικά ακόμα και εμβληματικές φωνές του αστικού πολιτισμού. Εξάλλου, προτεραιότητα στη διανομή της λείας είχαν οι στυλοβάτες τού υλικού και ιδεολογικού καταναγκασμού, καθώς και οι στρατιές των μαχητικών εθνικοφρόνων. Αυτός ο ιδιότυπος αποκλεισμός προσανατόλισε την κρίσιμη μάζα των διανοούμενων προς την Αριστερά και την παροχέτευσε στην κοίτη των κινημάτων κοινωνικής διαμαρτυρίας και πολιτιστικής και πολιτικής αντίστασης.

Η κρατικοποίηση της διανόησης

Είναι αλήθεια ότι η Μεταπολίτευση βρήκε τη συντριπτική πλειοψηφία της σοβαρής διανόησης στην εμπροσθοφυλακή του ρευστού ριζοσπαστισμού και του αμφισμού κοινωνικοπολιτικού ακτιβισμού, που σφράγισαν τη διαδικασία μετάβασης στη Γ' Ελληνική Δημοκρατία, αλλά και την εδραίωσή της. Ωστόσο, έχω την εντύπωση ότι εδώ και δεκαετίες ο τύπος του αντιστασιακού και κριτικού διανοούμενου είναι είδος εν ανεπαρκείᾳ.

Οι λόγοι αυτής της ιδιότυπης έκλειψης της κριτικής διανόησης δεν αφορούν τόσο στις ενδογενείς της μεταλλάξεις, αλλά σχετίζονται πρωτίστως με

Οι διανοούμενοι και η πρόκλη

“

Ο αγώνας για την ιδεολογική ηγεμονία προϋποθέτει μια συλλογική βούληση που με αγωγό την ιδεολογία θα ενοποιήσει το «ιστορικό μπλοκ» και θα το προσανατολίσει σταθερά και ενεργητικά στο μακρινό, ακόμη, ορίζοντα του δικού μας σοσιαλισμού.

ευρύτερους κοινωνικοπολιτικούς και θεσμικούς μετασχηματισμούς. Συγκεκριμένα, εγγράφονται στην εκκρεμή από τη δεκαετία του 1960 διαδικασία κοινωνικής και πολιτικής ολοκλήρωσης, που εντάσσει, μετά το 1974, σταδιακά τις εξαρτημένες και αποκλεισμένες ταξικές μερίδες στο κοινωνικοπολιτικό σύστημα, ενώ παράλληλα ενσωματώνει έκδοχα στοιχεία από την ιστορία και τον πολιτισμό τους στο νέο ιδεολογικό αφήγημα, που κατασκευάζεται μεταπολιτευτικά με ηγεμονικές αξιώσεις. Στο πλαίσιο αυτής της στρατηγικής συμπεριληφθεί δημιουργούνται και οι προϋπόθεσης για την κρατικοποίηση και εξουδετέρωση της Αριστεράς, όχι μόνο ως πολιτικής δύναμης αλλά κυρίως ως συμμαχίας των υποτελών τάξεων, ως ανταγωνιστικό, απένanti στο αστικό σύστημα αξιών και εν τέλει ως εναλλακτικό σχέδιο οργάνωσης των κοινωνικοοικονομικών και πολιτικών

της με αριστερό πρόσημο.

Διανοούμενοι της κρίσης και κρίση της (δια)νόησης

Δεν είναι στις προθέσεις μου να αναφερώ διεξοδικά στις φυλές της εγχώριας διανόησης και στις μεταλλάξεις τους. Θα σχολίασω δύο επίκαιρα υβρίδια που δεσπόζουν με διαφορετικό τρόπο στη δημόσια ζωή: τους οργανικούς διανοούμενους της διαπλοκής και τους «μηνυτές» του συστήματος. Τα υβρίδια αυτά συντονίζονται με τις διδυμείς εναλλακτικές στρατηγικές του συστήματος έναντι της Αριστεράς, δηλαδή της περιθωριοποίησης και της ενσωμάτωσης, που προσφέρει σχολίασε ο Α. Μπαλτάς σε άρθρο του στην «Αυγή».

Το πρώτο υβρίδιο καλλιεργήθηκε συστηματικά στις λόχμες των εκσυγχρονιστικών εγχειρημάτων, στη νεοσοσιαλισμοκρατική και νεοφιλελεύθερη εκδοχή τους, και σταδιοδρόμησε στην αστραφτερή πασαρέλα του πολιτικοκαλλιτεχνικού λαιφ στάιλ. Προβλήθηκε πληθωριστικά από τα μιντιακά συγκροτήματα και απέκτησε προνομιακή πρόσβαση σε δημόσιους και ιδιωτικούς πόρους. Σε περίοδους σχετικής σταθερότητας κινήθηκε αθόρυβα στη μισγάγγεια του κράτους και της οικονομίας και λειτούργησε άλλοτε υποστρικτικά και άλλοτε καθησυχαστικά σε κρίσιμες επιλογές του συστήματος της διαπλοκής.

Στην περίοδο της κρίσης η συστημική διανόηση ανασυγκροτήθηκε ως εφεδρικός στρατός, που ρευστοποίησε τους κατεστημένους μεταπολιτευτικούς κομματικούς και ιδεολογικοπολιτικούς διαχωρισμούς και κινητοποίηθηκε για να αναχαίτισε την ταχύτατη αποσύνθεση του πολιτικού συστήματος, αναλαμβάνοντας ποικίλους ρόλους: άλλοτε ως υποστύλωμα της καταρρέουσας «κεντροαριστεράς», άλλοτε ως ανάχωμα στην αύξουσα επιφρούδη της Ριζοσπαστικής Αριστεράς και ενίστε ως πολιτικό κεφάλαιο γεφύρωσης των συστηματικών κομμάτων. Αρκεί να μελετήσεις την ανθρωπογεωγραφία και τη σύνθεση των πολιτικών πρωτοβουλιών, που πληθωριστικά κόπτουν να αυθαδίζουν στο συστημικό καθωστρεπτισμό και στις νέες ορθοδοξίες. Όμως αυτές οι παραφωνίες στιγματίζονται ως γραφικές, δύστροπες, μνησίκακες και μίζερες και αποκλείονται συστηματικά από την προκρούστεια δημόσια σφρία και μάλιστα ακόμα και από περιοχές

Η δεύτερη κατηγορία, οι «μηνυτές του συστήματος», μετριοπαθής και (αδι)αφανής, κινείται ευέλικτα και διακριτικά στην οριογράφημα του συστήματος

vol, η Αριστερά ση της αντι-ηγεμονίας

τος της διαπλοκής. Έχοντας, συνήθως, καταγωγική αναφορά στην ποικιλόχρωμη Αριστερά της πρώιμης και μέσης Μεταπολίτευσης, καλλιέργησε έκτοτε επιλεκτικές και εκλεκτικές σχέσεις με την Ανανεωτική και Ριζοσπαστική Αριστερά. Πριν επιχειρήσω να σκιαγραφήσω το προφίλ και την τακτική της, οφείλω μια εξήγηση για την ονομαστοδοσία της. Σε προϊσχύσαντα Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας προβλέπονταν ένα μέτρο εκτέλεσης, η αποστολή μηνυτού, που έδινε τη δυνατότητα στο δανειστή να αποστάσει δικαστική απόφαση, η οποία του επέτρεπε να εγκαταστήσει στην οικία του οφειλέτη άνθρωπο της εμπιστοσύνης του, ο καλούμενος «μηνυτής», «όπου εδιατάτο, εστίζετο και εκοιμάτο δαπάναις του οφειλέτου» και είχε ως μοναδική αποστολή να του υπενθυμίζει συνεχώς την ανάγκη εξοφλήσεως της οφειλής του.

Τέτοιες αποστολές άρχισαν να καταφθάνουν στην περίμετρο της Κουμουνδούρου, ήδη την επαύριον των εκλογών του Ιουνίου του 2012, για να πυκνώσουν εντυπωσιακά το τελευταίο διάστημα. Αναφέρομαι σε διανοούμενους με ειδικό βάρος και σημαίνουσα παρουσία στο δημόσιο διάλογο, που υποδεικνύουν επίμονα τα ελλείμματα στρατηγικής και τα προγραμματικά κενά του ΣΥΡΙΖΑ και κυρίως την υποχρέωσή του να συμφιλιωθεί με την πραγματικότητα. Πρόκειται για διανοούμενους που, από τη δεκαετία του 1990, συνδιαμόρφωσαν μεθοδικά και επίμονα το ερμηνευτικό και κανονιστικό πλαίσιο για την αποδόμηση και απαξίωση του μεταπολιτευτικού κεκτημένου. Να θυμήθουμε μόνο ενδεικτικά τα αφοριστικά στερέοτυπα περί λαϊκισμού, συντεχνιών, τζαμπαζήδων, διογκωμένου και αντιπαραγωγικού δημόσιου τομέα, εσωστρεφών και μη ανταγωνιστικών ΑΕΙ, αποτυχημένου κράτους... προνομιακά εργαλεία του μνημονιακού «Τζαγγερών». Οι τρέχουσες αναλύσεις τους προσαρμοσμένες στο ύφος και τη θερμοκρασία της κρισιακής συγκυρίας και θεμελιώμενές ρητορικά στις αξίες και τις ιδέες της Αριστεράς, προϊκονομούν και υποβάλλουν το «μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα» και τις πολιτικές προτεραιότητες της αναμενόμενης κυβέρνησης του ΣΥΡΙΖΑ.

Θα αναρωτηθεί κανείς εύλογα γιατί η συρροή και η συνδρομή νεόκοπων και αναγεννημένων αριστερών αποτελεί πρόβλημα για τη στρατηγική και την προοπτική του κώμπατος της ριζοσπαστικής αριστεράς; Πολλώ δε μάλλον όταν οι έκτυπες αντινομίες της κυβερνητικής πολιτικής, η απροσχόλιαστη παραβίαση θεμελιώδων αξιακών και θεσμικών παραδοχών, αναπροσδιορίζει τις ατομικές και συλλογικές στάσεις και προτιμήσεις. Στην πραγματικότητα το πρόβλημα δεν είναι ο «συνωστισμός» των πρόσωπων, αλλά το ταξικό και πολιτικό φορτίο των ιδεών και των επεξεργασιών που αυτά κομίζουν. Η προφανής τους πρόθεση να εμβολιάσουν υποδόρια την ιδεολογική φυσιογνωμία και το πολιτικό πρόγραμμα του ΣΥΡΙΖΑ με τα πυρηνικά στοιχεία της ηγεμονικής ατζέντας. Η σπουδή τους να υποδείξουν τις κοινωνικές και πολιτικές του συμμαχίες. Να διαμορφώσουν κοντολογίς το πλαίσιο εντός του οποίου θα κινηθεί η κυβερνητική διαχείριση την επόμενη

“

Μια από τις κρίσιμες διευθετήσεις της Μεταπολίτευσης ήταν και η ενσωμάτωση των διανοούμενων στο σύστημα εξουσίας. Εκτότε ο μεγαλύτερο μέρος της παρ' ημίν διανόησης κατασκευάζεται συμβολικά και αναπαράγεται υλικά με πόρους του κράτους αρχικά και του πολιτικού, οικονομικού και μιντιακού πλέγματος στη συνέχεια.

μέρα. Και το πρόβλημα αποκτά υπαρξιακές διαστάσεις, αν αναλογιστούμε τις προκλήσεις και τα εμπόδια που θα αντιμετωπίσει, το προσεχές διάστημα, η Αριστερά και η κοινωνία.

Η πρόκληση της αντι-ηγεμονίας

Η σημαντικότερη πρόκληση που αντιμετωπίζει ο ΣΥΡΙΖΑ δεν αφορά τόσο στη λογιστική των εκλογικών και κοινοβουλευτικών συσχετισμών, στα μείγματα πολιτικής που θα εφαρμόσει, ούτε καν στο εύρος και τη σύνθεση των συμμαχιών που θα τον περαιώσουν στην κυβέρνηση. Αφορά στο επίπονο και αβέβαιο διάβημα της σύνθεσης μιας ηγεμονικής πολιτικής πρότασης. Για να το θέσω διαφορετικά: Η εκπλήρωση της υπόσχεσης που επαγγέλλεται από το ΣΥΡΙΖΑ, θα εξαρθρίσει πρωτίστως από την ικανότητά του να συναρθρώσει δραστικές αντι-ηγεμονικές εγκλήσεις, ικανές να ρηγματώσουν τη νεοφιλελεύθερη και νεοσυντρητική ηγεμονία, που εκπαίδευσε συστηματικά και έθισε την κοινωνία στο ναρκισσιστικό ατομικισμό, στον κοινωνικό κομφορμισμό, στην πολιτική απάθεια και τον κοινωνικό αυτοματισμό.

Κάτι τέτοιο προϋποθέτει την πολιτική βούληση να (ανα)συγκροτηθεί και να δράσει όχι ως κόμμα κυβερνητικής διαχείρισης, αλλά ως συλλογικός διανοούμενος. Να κινητοποιήσει δηλαδή τους οργανικούς διανοούμενους της

μένω στους υλικούς τόπους και στους κοινωνικούς δεσμούς, όπου οργανώνονται με βάναυσο τρόπο η εκμετάλλευση, η αποστέρηση και ο αποκλεισμός ευρύτατων κοινωνικών στρωμάτων. Εφόσον διασφαλιστούν αυτές οι προϋποθέσεις, είναι αυτονότο ότι ο διάλογος και η συμπόρευση με διανοούμενους, πολιτικό προσωπικό και κοινωνικοπολιτικές δυνάμεις που ελαύνονται από διαφορετικούς ιδεολογικο-πολιτικούς χώρους, όπως και η αξιοποίηση τους σε κυβερνητικές θέσεις και δημόσια αξιώματα δεν είναι μόνο θεμή, αλλά στις παρούσες συνθήκες και αναγκαία.

Επιστρέφω στον Γκράμσι και στη σοιαλιστική στρατηγική που επεξεργάστηκε, μέσα από την επίκαιρη ανάγνωση του Ε. Λακλάου και της Σ. Μουφ, για να διατυπώσω τις συμπερασματικές μου σκέψεις: Η στρατηγική της Αριστεράς για την πολιτική της κατίσχυση ήπορει και οφείλει να στηριχτεί σε μια τακτική συμμαχία διαφορετικών συμφερόντων, όπου τα συμπράττοντα μέρη θα διατηρήσουν την ιδιαίτερη ταυτότητά τους. Ο αγώνας όμως για την ιδεολογική ηγεμονία, και αυτός είναι ο κρίσιμος αγώνας, προϋποθέτει μια συλλογική βούληση που με αγωγό την ιδεολογία θα ενοποιήσει το «ιστορικό μπλοκ» και θα το προσανατολίσει σταθερά και ενεργητικά στο μακρινό, ακόμη, ορίζοντα του δικού μας σοσιαλισμού.

Ξέρω ότι το εγχείρημα είναι δύσκολο, ναρκοθετημένο και αστάθιμο στις εκβάσεις του, το διεθνές περιβάλλον δυσμενές, οι συσχετισμοί στο κοινωνικό και ιδεολογικό επίπεδο εξαιρετικά αρνητικοί... όμως η Αριστερά και ο κόσμος της δεν έχουν την πολυτέλεια να σαστίσουν μπροστά στην πρόκληση της Ιστορίας, γιατί δεν έχουμε την αντοχή για μια ακόμα χαμένη ευκαιρία. Και η ευκαιρία κινδυνεύει να χαθεί αν, στο όνομα της κυβερνητικής αποτελεσματικότητας, εκχωρίσουμε στους κατ' επάγγελμα διανοούμενους και στους μηχανισμούς που τους πλαισιώνουν τα πεδία της θεωρίας, των αξιών και των ιδεών.

* Ο Ευθ. Παπαβλασόπουλος διδάσκει στο τμήμα Πολιτικής Επιστήμης του πανεπιστημίου Κρήτης.

15

ΒΙΑΝΟΥΝ ΜΕ
ΚΟΚΚΙΝΟ

ΑΝΘΟΔΟΤΟΥΝ ΟΙ:

ΒΑΣΙΛΗΣ ΑΛΕΞΑΚΗΣ
ΜΕΝΗΣ ΚΟΥΜΑΝΤΑΡΕΑΣ
ΑΡΗΣ ΜΑΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΝΟΛΛΑΣ
ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΡΑΠΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ιανουάριος: Αναφεντικός Γιάννης Αστερής,
Νεοκλής Βαλανέσουλας, Χρήστος Κυθρέως,
Μαρία Ζαλαζή, Χρήστος Θεοντόρου,
Γιάννης Λαζαρίδης, Μαρίνα Λαζαρίδηνη, Άρης Πιπουρή,
Γιάννης Ράζης, Κυριακούντης Τζαματζής,
Βάσος Τζενάρης, Γιάννης Τσιρίκης,
Πάνος Τσιρής, Μαρίο Φερίνης